

נשיח בחוקיך

עלוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה

מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 81 * שופטים תשע"ה

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק (טז, יח)

שו"ת ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

בעניני הליכה לערכאות וכן למוסדות שונים של המדינה שהם כעין ערכאות

תלמידי חכמים והם משתדלים לפסוק עפ"י דין תורה... הרי בשו"ע מבואר שצריך לעשות שלום ופשרה אבל גם זה הכל עפ"י הדין וההלכה. חלק גדול מדיני תורה בממונות זה הברור מי דובר אמת ומי משקר, וזה בוודאי לא יכול להיות שלא עפ"י הלכה.

כיצד הדיינים מכריעים בכך? ואיך מבררים את האמת?
על זה נאמר אלקים ניצב בעדת קל וסוד ד' ליראיו. ומרגישים ויודעים את זה לפי מה שהבעלי דין והעדים אומרים.

האם יש מקום להסתמך על פוליגרף כדי לברר מי אומר אמת?

הרי גם הם עצמם אומרים שאי אפשר לסמוך על זה. אפשר אולי לאיים בכך, ולרמאי יש ממה לחשוש...

מה הדרך להתמודד עם הבעיה החמורה של ההליכה לערכאות? איזה כלים יש בידינו כדי לפעול בענין הזה?

צריך לחנך את הציבור. לכתוב מאמרים, גם מה שאנחנו עכשיו מדברים בענין הזה זה מוסיף לחזק את הענין.

הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א מפנה אותנו שוב למכתב שפורסם בשעתו ביוזמתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ומוסיף: כאן כתוב נגד מה שרבנים נותנים היתרים לפנות לערכאות, בגלל זה ביקש מרן הגרי"ש אלישיב שצוק"ל לפרסם מכתב בענין זה.

איך צריך להתייחס בענין סכסוכי שכנים לפי חוק בתים משותפים, והאם מותר לפנות לפקיד הממונה על כך לדון בפניו?

אם עושים זאת מחמת שהחוק אומר ולהתייחס שהחוק מחייב אז אסור, אבל אם מתייחסים רק לפרטים שכתובים בהסכם שבין השכנים אז מותר, ואם צריך הכרעה בויכוח בין הדיירים, אז אסור לפנות לפקיד, אמנם אפשר לקבל על-עצמם רועה בקר אבל בתנאי שזה לא בגלל החוק (יעויין בחוט שני על הלכות ריבית בסופו באריכות בדין זה ב.י.ר.).

האם מותר לפנות בהתנגדות לוועדות הבניה כגון ועדה מקומית או ועדה מחוזית?

אם על פי דין אפשר להתנגד, אפשר לכפות על ידם, אבל צריך לברר על פי דין אם יש אפשרות להתנגד, מפני שאם אין זכות עפ"י דין להתנגד, הרי זה איסור, שמוסר ממונן של ישראל ביד מי שעלול להפסידן שלא כדין. וכן לבקש היתר בנייה במקום משותף צריך לדעת אם על פי דין מותר לו לבנות.

האם גם לבתי דין לעבודה דין של ערכאות?

זה ברור שזה ממש ערכאות. הם דנים לפי חוקים.

אבל בציבור רווחת טעות שזה שונה, מדוע?

היות ובעניני שכירות פועלים הרבה דברים תלויים במנהג, סבורים הם שברור המנהג יכול להתברר גם שם, אבל

בתחילת השיחה ביקשנו לשמוע את חוות דעתו של הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א, על כך שישנם לצערינו יהודים חרדים הפונים לערכאות ומפנים עורף לבתי הדין. הגאון הגדול רבי נסים קרליץ שליט"א הציג בפנינו מכתב שפורסם בשנת תשנ"ח ביוזמתו של עמוד ההוראה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בענין זה: "מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ביקש ממני שיצא מכתב משותף שבו יובהר חומר האיסור של ערכאות והזהירות מלתת היתרים לזה, ולאחר מכן הוא פורסם ברבים.

בס"ד, א' באייר תשנ"ח
לכבוד
הרבנים החשובים שליט"א
וכל הציבור הקדוש

חומרת איסור הליכה לערכאות מבוארת בשו"ע סי' כ"ו כי הבא לדון בערכאות הרי זה רשע וכאילו חירף וגיזף והרים יד בתורת משה רבינו ע"ה ובתחומא איתא (הובא בביאור הגר"א שם) שכל מי שמניח דיני ישראל כפר בהקב"ה תחילה ואח"כ כפר בתורה עיי"ש. והנה בעוה"ר למרות שהעון חמור ביותר, איש הישר בעיניו יעשה. ומבואר בשו"ע שם דאף כשבעל דינו אלם אין לילך לערכאות אלא אם נוטל רשות מבית דין. והיות והיו מכשולים בענין נתנית היתר לפנות לערכאות לכן הננו לקבוע להבהיר ולהודיע:

א. היתר ללכת לערכאות יתן רק בכתב ורק ע"י דיינים מנוסים אחרי חקירה בבחינת אם ברור לך כבוקר וגם אם ברור לך כאחותך.
ב. במקום שיש לערער על פסק בוררות שניתן ע"י ת"ח יש לפנות לדיינים גדולי תורה כדלעיל ועל ידם יקבע אם יש כאן מקום להתייר הליכה לערכאות כשהצד השני מסרב לדון תורה.

באנו ע"ה למען משפטי ה' אמת

יוסף שלו אלישיב שמואל הלוי וואזנר נסים קרליץ

התחושה בציבור היא, שיש תופעה שאנשים הולכים לערכאות, ובפרט לבתי משפט לעניני משפחה, בכל מה שקשור לגירושין, בעניני חלוקת רכוש ותשלום מזונות.

ההליכה לערכאות חמורה מאוד ובענינים שנוגע לגירושין זה עוד יותר חמור, כי זה עוד עלול להביא לגט פסול, כי כפיה שלא ע"פ דין הוא גט פסול, ובכלל גם כפיית גט הוא פרשה בפני עצמה.

פעם היה אצלינו בביה"ד אדם תימני שישב בבית סוהר עשר שנים בגלל שבית הדין הרבני פסקו שהוא צריך לתת גט. בקשו אם אפשר להביא אותו לבי"ד אצלנו כדי שיסכים לתת גט. הוא הגיע אלינו עם משטרה, דבר שלא היה אף פעם בביה"ד. בסוף הוא נתן גט ואמר שהוא נותן את הגט בלב שלם.

הרי למעשה כל המהות של בתי הדין כיום שהם פוסקים עפ"י שטר בוררות, והם משמשים בעצם כבוררים, אם כן כל אחד יכול לקחת לעצמו בורר ובזה הוא כמי שהולך לדין תורה?

בית דין קבוע בעיר, אין צריך לשטר בוררות אלא כדי שיהיה להם תוקף לביצוע ברשויות. ואם הם שלושה

זכאי, ורק השני חייב, ואחרי הביורור רואים שהדברים הם בדיוק ההיפך. וכן צריכים לברר אם מצד ההלכה הוא צודק ועל בנתיות המשפט סי' כ"ו סק"ג.

ולפעמים התובע בא לקבל שיתירו לו ללכת לערכאות מחמת שהצד השני לא יבוא לבית דין ושהוא לא ציית דינא, והיו מקרים שלאחר הביורור נתברר, שהדברים לא היו נכונים, וצריך להיזהר מאוד בזה, ולכן נקבע שרק על ידי בית דין יתירו הדבר.

האם כל בית דין שמתירים נדרים בערב ר"ה יכול להתיר ללכת לערכאות?

רק בית דין של דיינים מנוסים ולאחר חקירה.

האם מותר להוציא צו מניעה בבית משפט, כשלא ברור שהנתבע הוא ציית דינא ואיכא הפסד?

אי אפשר לפנות ללא היתר מבית דין.

האם אפשר ללכת להעיד בבית משפט?

צריך לשאול שאלת חכם.

האם מותר לפנות להוצאה לפועל בענין צ'ק שחזר?

ישאל לבית דין.

ומה לגבי פניה למשטרה? האם יש למשטרה דין של ערכאות?

בפנייה למשטרה אין איסור של ערכאות, אלא איסור שמוסר הדברים על ידם ויתכן שיעשו שלא כדין.

האם מותר לפנות למשטרה בחשש היזק מידי כשאין שהות לפנות לבי"ד?

אם הוא גנב שזה לא היה במקרה, אלא שזה דרכו ומנהגו לעשות הרבה, מאחר שאין לנו משטרה משלנו, מותר למסור אותו למשטרה, כדי להציל את האחרים. הוא מזיק את הרבים וצריך לסגור אותו, הבעיה היא שלא תמיד המשטרה עושה את העבודה כמו שצריך... והוא ממשיך להזיק.

האם אפשר לקנות דירה או דבר אחר מכונס נכסים?

קודם צריך לברר האם המכירה נעשית עפ"י דין, וגם האם מוכרים יותר בזול ממה שזה שווה באמת. אבל פשוט שעדיף שלא לקנות מכונס נכסים, כי יש בכך בעיות קשות.

(מוסף ש"ק יתד נאמן תשס"ד)

האמת היא שלא הכל הוא על פי דין. אבל אפילו אם נניח שיפסקו ממש כדין, הרי אסור ללכת לערכאות אפילו אם דינם כדיני ישראל.

האם מותר לפנות לבית משפט כדי לקבל צו ירושה?

צו ירושה אינו רק אישור פורמלי, היות ויכול להיות על ידי כך הרבה דברים שלא כדין, ורק לאחר שביררו בבית דין ונפסק שהכל נעשה כדין, אז אפשר לפנות לקבל את האישור הפורמלי בלבד, שאישור זה אינו נקרא פניה לערכאות.

האם בדין ודברים עם אדם שאינו שומר תורה ומצוות מותר לפנות ישירות לבית משפט או שצריך לכך היתר מבית דין?

צריך רשות מבי"ד, כי כל עוד שאדם אפילו שאינו שומר תו"מ נענה ומגיע לבית דין, חייבים לדון בבי"ד, וכבר היו מקרים בביה"ד, שהגיעו אנשים חילוניים שנענו והגיעו לבית הדין, ומהם שלאחר זמן חזרו בתשובה, ואמרו שהתעוררו לראשונה לדבר בעת שישבו בביה"ד.

האם מותר לפנות לבתי משפט בתביעה כנגד חברות הביטוח?

הרי ידוע שחברות ביטוח מנהלים עניניהם אך ורק בבית משפט, ולכן יש להגיע אתם לידי פשרה, ואם לא הגיעו אתם לידי פשרה, אפשר לפנות לבית משפט כדי לקבל את מה שמגיע על פי דין תורה.

האם מספיק באמירתו של הנתבע לתובע שאינו רוצה להתדיין בבית דין כדי להתיר פניה לבית משפט?

כל זמן שלא הוזמן לבית דין, אמירתו אינה קובעת. כבר היו מקרים של אנשים שאמרו שאינם רוצים להתדיין בבית הדין, ולאחר שהוזמנו באו להתדיין וקיבלו את הדין שנפסק.

במכתב שקודם הראה לי הגאון הגדול שליט"א, מכתב שנחתם על-ידי גדולי הפוסקים, נאמר משפט: 'אם ברור לך כבוקר ואם ברור לך כאחותך'. מה הכוונה בזה?

אם ברור לך כבוקר היינו לברר את המציאות שיהיה ברור, ואם ברור לך כאחותך היינו לברר מצד ההלכה, שהרי מצוי שצד אחד בא ומעמיד את השאלה בצורה כאילו הוא

לא תכיר פנים (יח,יט)

אף בשעת הטענות, אזהרה לדיין שלא יהא רך וזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב, לפי שכשרואה שהדיין מכבד את חבירו, מסתתמין טענותיו. (רש"י)

"וכשיהיו בעלי הדין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים, שלא יטה לבך אל אחד מהם ולא תחשב כי הוא הצדיק בדינו וכו', אך שניהם רשעים בדינם וטוענים שקר בדינם יהיו בעיניך" (רבינו יונה אבות פ"א מ"ח)

הגאון רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א נכח פעם בדין תורה שהתקיים אצל רבינו. שני הצדדים היו מוכרים כצדיקים גמורים ואף אחד מהם לא היה חשוד שיקח פרוטה לכיסו שלא כדין, ובכל זאת על פי טענותיהם כל צד טען שהשני שקרן גמור. שאל הגר"ח מישקובסקי את רבינו: "איך יתכן דבר כזה?" השיב רבינו ואמר: "כולם צדיקים – עד נגיעות". כאשר יש נגיעות מתבטלת חזקת צדיקים. אדם יכול להיות צדיק גמור כלפי כל העולם, חוץ מהדין תורה הזה שקשור בו. (הליכות שני)

הסטיפּלר: "לר' נסים אין נגיעות!"

שח הגאון רבי משה קפלן שליט"א, ממקורבי רבנו: "בתקופה ששמשתית את רבנו, היה אחד שתבע אותי לדין תורה. אני רצייתי לדון אצל רבנו, אך ההוא טען שרבנו אינו יכול לדון אותי מחמת היותי 'מקורב' אליו. הלכנו לשאול את הסטיפּלר. אמר הסטיפּלר: 'לר' נסים אין נגיעות; אין שום מניעה שידון אותך!'. (שם)

צדק צדק תרדף (טז,כ)

רבנו: כדיין הולך לדון דין תורה הוא צריך להרגיש עול גדול, ולא טוב להיות בטוח בעצמו ולפסוק ללא חשש, כי בני אדם עלולים לטעות. מי שדן ופוסק ללא חשש עליו נאמר במשנה "שוטה", "רשע", ו"גס רוח". "שוטה" – משום שאין לך שטות גדולה מזו שאדם חושב על עצמו שהוא חכם יותר מכולם, שכולם יכולים לטעות והוא לא. "רשע" – משום שגם אם הוא שוטה, עדיין אם היתה בו יראת שמים היה מתעורר שלא להיות אף בדבריו כל כך, וזה סימן שגם אין בו יראת שמים. ו"גס רוח" – אף שכבר נאמרו עליו שני התארים הקודמים, "שוטה" ו"רשע", אין זה מספיק עדיין, אלא יש סיבה נוספת המביאה אותו לזה והיא גסות הרוח, כי היא זאת שמניעה אותו לכל זה. וזה אחד מחלקי הגאווה-שיש לאדם רצון להשתרר ולהיות שולט. היוצא מזה שהשורש של גס לבו בהוראה בא מגאווה, שהיא גסות הרוח. וגסות הרוח גוררת אותו להיות שוטה ורשע. אמנם בודאי דין שמגיע אליו דין תורה, יש עליו חובה לדון. ולכן צריך להיות ירא שמים, לעשות מה שצריך ולטרוח עבור זה. אבל, אין לו לחפש ולרוץ אחרי זה. (שם)